

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Dr Nenad Stefanović, docent

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
email: nenad@pravni-fakultet.info

ELEKTRONSKI KUPOPRODAJNI UGOVOR KAO PRILIKA ZA BRŽI PRIVREDNI RAZVOJ ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA

Apstrakt:

Život u informatičkom dobu ima svoje prednosti, ali i svoje nedostatke. Digitalno doba je nastupilo i postalo sastavni deo života svih nas. Iako srpsko pozitivno pravo povlači svoje korene iz Rimskog prava, neki instituti koji postoje više milenijuma pretrpeli su izvesne izmene koje su se odrazile na njihovu efikasnost, u pozitivnom smislu.

Autor će u ovom radu pokušati da prikaže na koji način se ugovor o kupoprodaji prilagodio uslovima savremenog života i da li je to uticalo na njegovu efikasnost. Pri tom će se posebna pažnja obratiti na pozitivnopravna rešenja zemalja iz našeg okruženja, sa posebnim osvrtom na zemlje zapadnog Balkana i šansom za njihovim bržim privrednim razvojem.

Primena informatičkih dostignuća raste eksponencijalno svakoga dana i sigurno će imati sve više uticaja i na druge pravne institute, međutim, trenutno je taj uticaj najvidljiviji baš u domenu sklapanja i izvršenja obaveza iz ugovora o kupoprodaji elektronskim putem, što je razlog zašto se autor opredelio da obradi baš tu temu. Osim opštih napomena u vezi elektronskog ugovora, autor će pokušati da ukaže na sve prednosti ovakvog vida poslovanja i eventualne nedostatke koje ono nosi sa sobom.

Ključne reči: elektronski ugovor, zemlje zapadnog Balkana, ugovor o kupoprodaji, pozitivnopravna rešenja, Rimsko pravo, digitalni potpis.

1. UVOD

Zaključivanje ugovora elektronskim putem ili elektronska trgovina (E-trgovina), predstavlja novi vid poslovanja, zasnovan na elektronskim tehnologijama. Najopštija definicija bi glasila da je: "Elektronska trgovina obavljanje raznih vrsta poslovnih transakcija elektronskim

putem. Elektronska trgovina obuhvata različite transakcije, od prodaje dobara i usluga, elektronskog prenosa sredstava, elektronskih teretnica, komercijalnih aukcija itd.”¹ Da bi elektronska trgovina bila efikasna neophodno je da između subjekata postoji elektronska komunikacija pomoću koje oni razmenjuju poruke, za šta je opet preduslov postojanje interneta.

Pojava interneta poslednjih decenija dvadesetog veka predstavlja revolucionarni korak u razvoju ljudskog društva i mnogi ga opravdano porede sa značajem industrijske revolucije. Međutim, malo je onih koji su mogli pretpostaviti kakav će značaj i ulogu internet samo deceniju kasnije od početka njegove masovne upotrebe.

Postojanje interneta je vezano za pristupne protokole od kojih se on sastoji. “Protokol je skup procedura, pravila i dogovora potrebnih da se veza uspostavi i održava.”² Korisnici internet usluga mogu na više načina stupiti u kontakt i razmenjivati informacije. Dva protokola, koji se najčešće koriste i koji su ujedno i najbitniji za elektronsku trgovinu su World Wide Web (*www*) i elektronska pošta (*e-mail*). Prvi protokol omogućava korisnicima da putem internet pretraživača (*web browser*) pristupi sadržajima koji se nalaze na internet sajtovima. Najzastupljeniji programi za pristup internetu su: *Google Chrome*, *Mozilla Firefox*, *Opera* i *Microsoft Internet Explorer*. Sve informacije prezentovane na internetu se nalaze uskladištene na serverima, moćnim i pouzdanim računarima stalno povezanim sa mrežom. Drugi vid razmene informacija se obavlja putem elektronske pošte koja u velikoj meri podseća na klasičnu papirnu poštu, s tom razlikom što su slanje i prijem informacija sadržanih u elektronskoj pošti trenutni. Sve to u velikoj meri olakšava komunikaciju među korisnicima, jer prostorna udaljenost ne predstavlja nikakvu prepreku za nesmetanu komunikaciju među korisnicima. Ono što je u prošlosti trajalo mesecima danas može da se obavi roku od samo par minuta. Sve to predstavlja bitan faktor u oblasti trgovine i uzrok je bržeg privrednog razvoja zemalja koje se prilagode ovakvom načinu privređivanja.

---

1 Šarkić, N., Prlja, D., Damnjanović, K., Marić, V., Živković, V., Vodinelić, V.V., Mrvić Petrović, N., (2009). *Pravo informacionih tehnologija*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str.119

2 Preuzeto iz: Vratonjić, M., (2002). *Englesko-srpski rečnik savremenih telekomunikacija i interneta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

2. Evolucija kupoprodajnog ugovora – od trampe do elektronskog ugovora

Ugovor o kupoprodaji je najbitniji instrument pravno regulisanog prometa. Iz te činjenice proizilazi i njegov značaj u ekonomskom prometu i prosperitetu svake zemlje. Veliki udeo u toj bitnosti svakako ima i hronologija njegovog nastanka, pošto je on jedan od najstarijih ugovora, koji je poslužio kao fundament nastanka i razvoja pojedinih imenovanih ugovora, ali i principa ugovornog prava.

Značaj i uloga kupoprodajnog ugovora u savremenom pravu je nesporna, međutim, to nije vezano samo za današnje vreme, tako je bilo i u periodu njegovog nastanka u današnjem obliku, u vremenu Rimskog carstva. Istorijski posmatrano, pojedini gradovi i države celokupan svoj razvoj i napredak mogu da zahvale isključivo trgovini. Venecija je postala pomorska sila poznata u celom sredozemlju po razvijenoj trgovini. Isto je bilo i sa Mletačkom državom. Dušanov zakonik je sadržao norme koje su trgovcima u Dušanovom carstvu garantovale slobodu trgovine.³ Trgovinski ugovori su u prošlosti u svakom pravnom sistemu predstavljali generator razvoja privrednih odnosa. Na njima zasnovana i od tih ugovora nastali mehanizmi i načela predstavljali su temelj budućih ugovora obligacionog prava. Zbog toga možemo sa sigurnošću reći da je kupoprodajni ugovor najznačajniji ugovor obligacionog prava i da u obligacionom pravu zauzima primarno mesto.

Kupoprodajni ugovor nije odmah nastao u obliku koji nam je danas poznat i regulisan pozitivnim pravom. Poreklo ovog ugovora nalazimo u drugom pravnom poslu: trampii.⁴ Čuveni rimski pravnik Gaj u Institucijama objašnjava odnos trampe i kupoprodaje.⁵ Novac kao sredstvo plaćanja nije postojao u ranom periodu formiranja Rimske imperije, već je razmena dobara vršena predajom stvar za stvar, umesto stvar za novac. Iako je bila osnovni instrument sticanja svojine na stvarima ni trampa nije bila pravno regulisana. Po Miloševiću: „trampa ni u starom pravu nema

3 “Trgovci i male i velike potrebne robe skrlata da idu bez smetnje po zemlji carevoj, da prodaju i kupuju, kako komu trg donosi”, Dušanov zakonik, član 119.

4 Vidi više: Stanojević, O. (2000). Rimsko pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 293-296.

5 U trećoj knjizi Institucija Gaj kaže: „Nostri praeceptores putant etiam in alia re posse consistere pretium. Unde illud est, quod vulgo putant per permutationem rerum emptionem ei venditionem contrahi, eamque speciem emptionis venditionisque vetustissimam esse.“ – Učitelji naše škole su smatrali da se cena može sastojati i u drugoj stvari. Otuda i shvatanje koje je uobičajeno da se kupoprodaja vrši i trampom, najstarijim oblikom kupoprodaje. Gaj, 1982, *Institucije*, Beograd, Nolit, knj. 3, 141

pravno uređenje – dobiće ga tek u postklasičnom pravu.“⁶ Pojedine stvari su imale veći značaj za egzistenciju pa im je samim tim i vrednost bila veća, te su se te stvari počele koristiti kao merilo vrednosti, odnosno „novac“, na primer: stoka, žito itd.

Sa pojavom novca kao svečani čin prenosa svojine koristi se mancipacija (*mancipatio*).⁷ U starom Rimu mancipacija je bila način prenosa svojine u svečanom obliku koja se odvijala na Forumu. Prisustvo osam lica je bilo obavezno: uz prenosioca i pribavioca, svečanom činu prenosa svojine su prisustvovali još i pet svedoka i *libripens*, merač sa vagom. Mancipacija je bila ograničena samo na *res Mancipi*, odnosno, stvari koja su bila elementarna sredstva za proizvodnju: robovi, stoka, *ager Romanus* (zemlja oko grada Rima).⁸ Stvari koje nisu bile *res Mancipi* su se nazivale *res nec Mancipi* i za njihov promet nije zahtevana stroga formalna predaja u obliku mancipacije, dovoljno je bilo predati stvari da bi se promet obavio (*traditio*).

Sama procedura kupoprodaje u formi mancipacije se odvijala na sledeći način: vlasnik stvari bi doneo na Forum celu stvar ili samo jedan njen deo (npr. ako je predmet kupoprodaje bilo žito bilo je dovoljno doneti vreću žita ili u slučaju prodaje parcele obradivog zemljišta dovoljan je bio grumen zemlje), kupac je zatim stavljao ruku na predmet kupoprodaje (*manu captum*) i potom izricao svečanu formulu. Kako je glasila formula pri kupovini roba ili robova putem mancipacije saznajemo iz Gajevih Institucija u autentičnom obliku: „*Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio isque mihi emptus esto hoc aere aeneaque libra*“ („Tvrdim da je ovaj čovek moj po kviritskom pravu i neka mi bude prodan ovom bronzom i tegom“).⁹ Nakon toga, pribavilac je bakarnom šipkom udarao vagu koja se nalazila u ruci libripensa, dok je vlasnik stvari koje se prodaje imao pasivnu ulogu u celoj proceduri i nije preduzimao bilo kakvu radnju ili izgovarao svečane reči.

Ovaj način prodaje se u rimskoj pravnoj tradiciji nazivao *per aes et libram* – sa bakrom i vagom i karakterističan je za period pre nastanka novca. Pojavom kovanog novca ova forma je izgubila smisao i značaj jer više nije bilo potrebe za libripensom koji bi na vagi merio bakar. Uvođenje novca kao sredstva plaćanja u robnom prometu odgovaralo je i ne rimskom stanovništvu – peregrinima, obzirom da je mancipacija bila rezervisanja samo za rimske građane.

6 Milošević, M., 2005, *Rimsko pravo*, Beograd, Nomos, str.336.

7 Reč *mancipatio* nastala je kao kovanica od dve latinske reči: *manus* (ruka) i *capere* (steći, zahvatiti, pribaviti)

8 U kasnijem periodu razvoja Rima, osim *ager Romanus*, predmet prodaje je proširen i na *ager Italicus* (zemlju na celom Apeninskom poluostrvu).

9 Gaj, 1982, *Institucije*, Beograd, Nolit, knj. 1, 119.

Kupoprodaja (*emptio venditio*)¹⁰ „je kontrakt rimskog prava kojim se jedna stranka (prodavac, *venditor*) obavezuje da će drugoj stranci (kupcu, *emptor*) predati određenu stvar (*merx*), a ona se obavezuje da za to plati ugovoreni iznos novca kao cenu (*pretium*)“¹¹

Kao što se može videti, definicija kupoprodajnog ugovora iz klasičnog rimskog perioda ne odstupa u znatnoj meri od savremene definicije. Međutim, kada se kupoprodajni ugovor transformisao iz neformalnog ugovora u konsenzualni kontrakt nije moguće sa sigurnošću utvrditi, obzirom da ne postoje pisani tragovi o toj transformaciji. Po Bujukliću taj „neformalni sporazum o prodaji počeo se osamostaljavati i vremenom stekao značaj samostalnog ugovora, iz kojeg nastaju obaveze zasnovane na *bona fides* stranaka. Do toga je došlo uticajem slabljenja formalizma, nametnutog razvojem robnonovčane privrede, i postupnim pretvaranjem sadržine verbalnih stipulacija u neformalni ugovor.“¹² Ono što razlikuje kupoprodajni ugovor u periodu Rima i njegov koncept danas leži u činjenici da se u klasičnom rimskom periodu kupoprodajom nije prenosila svojina kao što je to danas slučaj, kao što se na kupoprodajnim predmetima nije zasnivalo ikakvo stvarno pravo. Sa zaključenjem ugovora je nastajalo samo obligaciono pravo na strani kupca i na strani prodavca: kupac je na osnovu kupoprodaje sticao pravo da zahteva predmetnu stvar, a prodavac pravo da traži isplatu cene.

Trenutak nastanka kupoprodaje se, isto kao i danas, vezivao za momenat nastupanja saglasnosti ugovornih strana o bitnim elementima ugovora: ceni (*praetium*) i predmetu (*merx*). Cena je morala da ispunjava uslove: da je pravična (*iustum*), određena ili određiva i ozbiljna (*verum*). Takođe, morala je biti određena u novcu (u celosti ili svojim jednim delom). Predmet kupoprodajnog ugovora su u rimskom pravu mogle biti sve stvari u pravnom prometu (*res in comertio*), kako telesne, tako i bestelesne (npr. nasleđivanje), pokretne i nepokretne. Obzirom da se kupoprodajnim ugovorom nije prenosila svojina, već se samo zasnivao obligacioni odnos, predmet je mogla biti i tuđa stvar. Međutim, prodavac je do trena izvršenja svoje obaveze morao da na predmetnoj stvari da pribavi svojinu. Ukoliko se to ne bi desilo on je bio obavezan da kupcu nadoknadi štetu.

---

10 *Emptio* – kupovina, od glagola *emere* – uzeti, primiti, a *venditio* – prodaja, od *venum dare* – dati na prodaju. Šarkić, S., 2017, *Osnovi rimskog prava*, Beograd, Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str.102.

11 Bujuklić, Ž., (2007). *Forum romanum, Rimski državni, pravo religija i mitovi*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Javno preduzeće „Službeni glasnik“, str.282.

12 *Ibid*, str.283.

U srednjem veku većina država prihvatila je „rimski koncept“ kupoprodajnog ugovora koji i danas postoji. Bitni elementi ugovora su predmet i cena i ugovor o kupoprodaji se smatra zaključenim u trenutku postizanja saglasnosti ugovornih strana o bitnim elementima ugovora. Suština je ostala nepromenjena, međutim, oblici i varijacije načina zaključenja ovog ugovora su se menjali kako je tehnologija u oblasti komunikacije napredovala.

Komunikaciona tehnologija poslednjih decenija doživljava svoju renesansu i u velikoj meri doprinosi utiče na način trgovine u svetu. Usled povećane brzine protoka informacija promenilo se i poslovanje preduzeća i preduzetnika. Kako bi ostali konkurentni i privredni subjekti su morali da se prilagode novim uslovima i okolnostima nastalim na tržištu. Pre svega, svako preduzeće koje očekuje da ravnopravno učestvuje u tržišnoj utakmici moralo se opremiti računarima na kojima čuva svoju dokumentaciju i preko kojih razmenjuje informacije sa drugim privrednim subjektima. Komunikacija preko računara se ne ostvaruje samo između privrednih društava nego i u okviru njih tako da zaposleni u jednom preduzeću preko računara pristupaju informacijama na računarima svojih kolega, međusobno razmenjuju informacije i ugovaraju sastanke. Računari su postali *conditio sine qua non* svakog preduzeća u dvadeset prvom veku.

Primena računara je zastupljena i u drugim oblastima, pa se tako danas korisnici usluga o uslugama informišu preko interneta bez potrebe da odlaze lično kako bi se uverili u kvalitet nekog proizvoda. Osim pružanja usluga, informatička revolucija je uvela i novi vid proizvoda koji su proizvod intelektualnog napora i koje je moguće proizvesti elektronskim putem: kompjuterski programi, knjige, muzika... Sem toga, po obavljenoj kupovini sve te proizvode je moguće elektronski naručiti i platiti.

Uporedimo li kupoprodajni ugovor u klasičnom Rimu sa onim koji se primenjuje danas, možemo primetiti da su bitni elementi ugovora i dalje ostali isti, ali su načini zaključenja, postizanje saglasnosti između ugovornih strana i izvršenje kupoprodajnog ugovora u velikoj meri ubrzani i olakšani bez opasnosti za validnost sklopljenog ugovora.

3. Zakonska regulativa elektronskog ugovora u Republici Srbiji i zemljama Zapadnog Balkana

Primarni zakon koji reguliše oblast trgovine je Zakon o obligacionim odnosima.¹³ Ovaj zakon, donet 1978.godine, smatra se jednim od najboljih zakona donetih u SFRJ i sama činjenica da se i danas, četrdeset godina od njegovog donošenja, i dalje primenjuje pokazuje njegovu sveobuhvatnost i savršenstvo. Međutim, prilike u privredi su se izmenile i upotreba elektronskih komunikacija je počela da diktira nove uslove zaključenja i ispunjenja ugovora koji nisu bili obuhvaćeni aktuelnim zakonodavstvom. Prvo je 2004.godine donet *Zakonu o elektronskom potpisu*, kojim se uređivala „upotreba elektronskog potpisa u pravnim poslovima i drugim pravnim radnjama, poslovanju, kao i prava, obaveze i odgovornosti u vezi sa elektronskim sertifikatima“,¹⁴ a 2009. godine *Zakon o elektronskoj trgovini* kojim se uređuju: „uslovi i način pružanja usluga informacionog društva, obaveze informisanja korisnika usluga, komercijalna poruka, pravila u vezi sa zaključenjem ugovora u elektronskom obliku, odgovornost pružaoca usluga informacionog društva, nadzor i prekršaji.“¹⁵ Donošenje ovih zakona je odraz praktične potrebe tržišta i privrednih subjekata za pravnim regulisanjem oblasti koja do tada nije bila zakonski regulisana. Srbija se tako svrstala u krug zemalja koje prate potrebe tržišta i zahteve za bržim, efikasnijim i sigurnijim poslovanjem. Praksa je pokazala da postojeći zakoni nisu dovoljni i ne zadovoljavaju potrebe sigurnosti pri zaključenju elektronskih ugovora tako da je 2017. godine kao dopuna aktuelnom Zakonu o elektronskoj trgovini i Zakonu o elektronskom potpisu, donet je *Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju* kojim se uređuju elektronski dokument, elektronska identifikacija i usluge od poverenja u elektronskom poslovanju.¹⁶ Namera zakonodavca je bila da se regulišu pitanja i reše problemi koji su aktuelni kada je elektronsko poslovanje u pitanju: brzina, efikasnost i optimizacija troškova elektronskog poslovanja, bolja pristupačnost građanstvu i veća sigurnost korisnika online usluga. Zakonom iz 2017. godine su normirani i neki termini koji su do sada bili prisutni u praksi, ali ne i u zakonima: elektronsko poslovanje, elektronska transakcija, elektronska identifikacija, elektronska dostava, autentikacija itd.

---

13 *Zakon o obligacionim odnosima*. (1978). Sl. list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, br. 31/93 i Sl. list SCG, br. 1/2003 – Ustavna povelja;

14 Zakonu o elektronskom potpisu, „Sl. glasnik RS“, br. 135/2004, čl.1;

15 *Zakon o elektronskoj trgovini* „Sl. glasnik RS“, br. 41/2009 i 95/2013 čl.1.;

16 *Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju* „Sl. glasnik RS“, br. 94/2017;

Za elektronsko poslovanje i zaključivanje elektronskih ugovora u Republici Srbiji od značaja su još dva zakona: Zakon o zaštiti ličnih podataka i Zakon o zaštiti potrošača. Hijerarhijski posmatrano najznačajniji i najsveobuhvatniji bi bio Zakon o obligacionim odnosima, a u okviru njega Zakon o zaštiti potrošača koji obuhvata ne samo korisnike elektronske trgovine već se njime „uređuju prava i obaveze svih potrošača, instrumenti i načini zaštite prava potrošača.“¹⁷ Sledeći u hijerarhiji pravnih akata je Zakon o elektronskoj trgovini, a na kraju Zakon o zaštiti ličnih podataka¹⁸, kojim se „uređuje pravo na zaštitu fizičkih lica u vezi sa obradom podataka o ličnosti i slobodni protok takvih podataka“¹⁹

U Republici Hrvatskoj, koja je najrazvijenija i ujedno jedina država zapadnog Balkana koja je članica EU, zakonska aktivnost u vezi elektronske trgovine bila je sastavni deo procesa pridruživanja Evropskoj uniji. Slično kao i u Srbiji, i u Hrvatskoj postoji set zakona koji reguliše oblast elektronske trgovine.²⁰ Za razliku od Srbije i Hrvatske u Bosni i Hercegovini na normativnom planu situacija nije sjajna. Zakon o elektronskom potpisu Bosne i Hercegovine usvojen je u septembru 2006. godine, a godinu dana kasnije Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu BiH. Međutim, nakon toga je usledila pauza od sedam godina koliko se čekalo na donošenje Zakona o elektronskom dokumentu. Zanimljivo je da Zakon o elektronskom potpisu Bosne i Hercegovine sadrži apsurdnu odredbu po kojoj se primena tog zakona ograničava na zatvorene sisteme, „koji su u potpunosti uređeni ugovorima između poznatog broja ugovornih strana, ako je njihova primjena ugovorena.“²¹ Neshvatljivo je kako je ovakva odredba uneta u tako bitan zakon obzirom na njenu neusklađenost sa direktivama Evropske unije i pozitivnim iskustvima drugih zemalja.

---

17 *Zakon o zaštiti potrošača*, „Sl. glasnik RS”, br. 62/2014, 6/2016 - dr. zakon i 44/2018 - dr. zakon, čl.1;

18 Pitanje privatnosti i prava na njegovu zaštitu u Sjedinjenim Američkim Državama je prvi put regulisano 1999.godine. To je prvi pravni sistem u kom je donet zakon koji reguliše zaštitu ličnih podataka i privatnosti preko interneta: Zakon o privatnosti elektronskih komunikacija (Electronic Communications Privacy Act).

19 *Zakon o zaštiti ličnih podataka*, „Sl. glasnik RS”, br. 87/2018, čl.1.

20 U Republici Hrvatskoj tri zakona dominiraju i regulišu najveći deo oblasti elektronske trgovine: *Zakon o obveznim odnosima*, Narodne novine 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18 na snazi od 01.08.2015., *Zakon o elektroničkoj trgovini*, Narodne novine 173/03, 67/08, 36/09, 130/11, 30/14, 32/19 na snazi od 01.04.2019., *Zakon o zaštiti potrošača*, Narodne novine 41/14, 110/15, 14/19 na snazi od 15.02.2019., *Zakon o elektroničkom potpisu*, Narodne novine, 10/02

21 Zakon o elektronskom potpisu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 91/06 od 14. novembra 2006. godine, čl 2. st1.

Ovakva odredba je neusklađena sa potrebama modernog elektronskog poslovnog prometa i zakonodavci u Bosni i Hercegovini bi trebali da je izmene.²²

U Crnoj Gori postoji dva zakona koji su od značaja za elektronsko poslovanje: Zakon o elektronskim komunikacijama iz 2013 godine²³ i Zakon o elektronskom potpisu.²⁴ Slično kao i ostale bivše republike SFRJ i Crna Gora prati trendove u oblasti elektronskih komunikacija.

Kako većina zemalja zapadnog Balkana i dalje nisu članice EU jedan od načina lakšeg ulaska u ovu zajednicu jeste i usklađivanje zakonodavstava sa pravom EU i praćenje uputstava koje je EU izdala kao smernica kako treba regulisati nacionalne zakone u oblasti elektronske trgovine. Najznačajnije je *Uputstvo o elektronskoj trgovini*²⁵ iz 2000.godine koje sadrži 24 člana i aneksa. Tri člana ovog Uputstva iz trećeg paragrafa regulišu ugovore koji su zaključeni elektronskim putem. Član 9 reguliše status ugovor zaključene elektronskim putem, član 10 normira obaveštenja koje pružalac usluga informacionog društva je obavezan da pruži primaocu usluga, pre nego što primalac poruči usluge i član 11 koji reguliše slanje porudžbine. Evropska unija je usvojila još jedno Uputstvo koje se odnosi na elektronske potpise, a namera je da „olakša uporebu elektronskih potpisa i omogućí njihovo priznanje.“²⁶

Od međunarodnih akata u oblasti elektronske trgovine od značaja je još i *Model zakon o elektronskoj trgovini* iz 1996.godine,²⁷ predložen od strane Komisije UN za međunarodno trgovinsko pravo (UNCITRAL - *United Nations Commission on International Trade Law*). Namera je bila da se olakša nacionalnim zakonodavstvima donošenje zakona u oblasti upotrebe komunikacionih tehnologija pri zaključenju međunarodnih

---

22 Nasuprot ovoj odredbi u Zakonu o elektroničkom potpisu Republike Hrvatske normirano je sledeće: “Ovim se Zakonom uređuje pravo fizičkih i pravnih osoba na uporabu elektroničkog potpisa u upravnim, sudskim i drugim postupcima, poslovnim i drugim radnjama, te prava, obveze i odgovornosti fizičkih i pravnih osoba u svezi s davanjem usluga certificiranja elektroničkog potpisa, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno.”

23 Poslednje izmene ovog zakona donete se 2017. godine – „Službeni list Crne Gore”, br. 002/17 od 10.01.2017

24 “Sl.list RCG”,br: 55/03 i 31/05

25 Uputstvo o elektronskoj trgovini EU, OI L 178, 17/07/2000.

26 Stanivuković, M., (2004). Zaključivanje ugovora o međunarodnoj prodaji putem elektronskih sredstava komunikacije - Neki pravni problemi, *Pravni život*, str.345.

27 UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5 bis as adopted in 1998, A/51/628, 51/162

trgovinskih poslova.²⁸ “Ovaj Model zakon izvršio je veliki uticaj na nacionalna i regionalna zakonodavstva diljem sveta. Njime se ponudio odgovor na sledeće probleme u vezi sa zaključenjem i punovažnošću elektronskog ugovora: Da li je pisana forma, tj. pisana redakcija ugovora (samo pismeno) neophodna i, u vezi s tim da li je elektronska transmisija ekvivalentna pisanoj formi? Da li je kod ovih ugovora neophodan potpis i što se smatra potpisom kod elektronske transmisije? Da li su elektronske transmisije priznate kao dokazno sredstvo prema pozitivnim propisima zemalja članica?”²⁹ Predmet regulisanja ovog Model zakona su mahom pitanja od značaja za zaključenje i punovažnost elektronskog trgovinskog ugovora. Sva ostala pitanja su prepuštena nacionalnim zakonodavstvima da ih regulišu u skladu sa svojim nacionalnim zakonima.

4. Elektronski ugovor kao prilika za brži privredni razvoj

Elektronska trgovina (poslovanje)³⁰ se može definisati kao vršenje poslova elektronskim putem, odnosno, poslovanje bez papira (*paperless commerce*). Po Model zakonu UNCITRAL-a svrha elektronske trgovine se svodi na prenos poruka koje se tiču trgovinske delatnosti. U našem Zakonu o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju: “Elektronsko poslovanje je upotreba podataka u elektronskom obliku, sredstava elektronske komunikacije i elektronske obrade podataka u obavljanju poslova fizičkih i pravnih lica.”³¹ Iz ove definicije jasno vidimo da elektronsko poslovanje nije rezervisao samo sa pravna lica, veće se njime ravnopravno mogu služiti i pojedinci.

Dva najbitnija elementa elektronske trgovine su proizvodi, odnosno, usluge, kao prvi element i učesnici u e-trgovini, kao drugi. Bitna

---

28 Vidi više: Vilus, J., (2000). *Elektronsko trgovačko pravo* Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir UN, Beograd, str.46-48

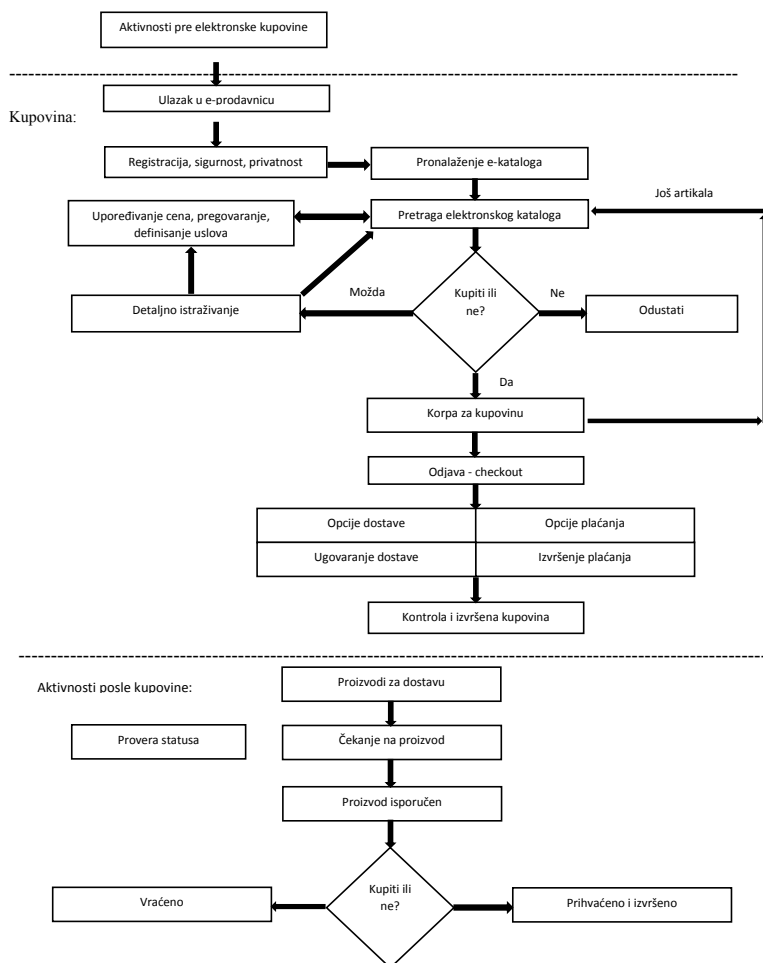
29 Trnavci, G. (2009). Zaključenje, punovažnost i dokazivanje elektronskih ugovora: komparativna analiza, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 30 (1), str.449. - 472. Preuzeto sa <https://hrcak.srce.hr/52627> Datum preuzimanja:14.07.2019.

30 O značaju elektronskog novca u oblasti elektronske trgovine vidi više: Raičević, V., Matijašević, J., Ignjatijević S., (2012). Ekonomski efekti i pravni aspekti elektronskog novca i elektronskog plaćanja, Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije str.105-118.

31 Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju “Sl. glasnik RS”, br. 94/2017, čl. 2 st.1.

odlika e-trgovine je da je za razliku od klasične trgovine njome moguće prodavati i digitalne proizvode koji se odmah isporučuju preko interneta (npr. računarski softver, muzika, knjige u elektronskom obliku...). Učesnike e-trgovine delimo na: kupce, prodavce, posrednike i druge partnere (npr. kurirske službe koje dostavljaju kupljenu robu). Kako bi se bolje razumela kupovina preko interneta ona je grafički prikazana, gde se kroz tri faze (aktivnosti pre, tokom i posle kupovine) objašnjava proces kupovine roba i usluga preko interneta.

Prikaz aktivnosti elektronske kupovine sa stanovišta kupca³²

³² Radenković B., Despotović Zrakić M., Bogdanović Z., Barać D., Labus A., (2015). *Elektronsko poslovanje*, Beograd, Fakultet organizacionih nauka, str.132.

32 Radenković B., Despotović Zrakić M., Bogdanović Z., Barać D., Labus A., (2015). *Elektronsko poslovanje*, Beograd, Fakultet organizacionih nauka, str.132.

Za elektronsku kupovinu neophodno je posedovanje računara i pristup internetu. Proces kupovine se ostvaruje putem programa namenjenih pretraživanju sadržaja na internetu. Najzastupljeniji su: *Google Chrome*, *Mozilla Firefox* i *Opera*. Postupak kupovine započinje registracijom na internet stranici prodavca (*web site*) i pristupanjem kataloga proizvoda. Nakon upoznavanja sa njegovim sadržajem kupac ima tri mogućnosti: da odustane, da nastavi sa pretragom kataloga ili da kupi proizvod/uslugu. Ukoliko se opredeli za kupovinu, odabrani proizvod/usluga se smešta u korpu za kupovinu. Sledeći korak se tiče ugovaranja dostave i obavljanja plaćanja, odnosno transakcijom sredstava sa računa kupca na račun prodavca. Po izvršenoj kontroli svih unetih podataka obavlja se kupovina. Ukoliko se radi o digitalnim proizvodima/uslugama isporuka je momentalna, a ako je u pitanju fizička stvar potrebno je sačekati rok kako bi stvar bila isporučena na dogovorenu adresu. Poslednja provera se vrši po izvršenoj isporuci kupljene stvari kada se kontroliše da li isporučena stvar odgovara kupljenom predmetu ili usluzi. Ako ne odgovara vraća se prodavcu uz naznaku nesaobraznosti, a ako odgovara proces kupovine je uspešno obavljen.

Mogućnosti razvoja po osnovu elektronske trgovine su izuzetno velike, samo je unutrašnje pitanje svake države koliko će ozbiljno pristupiti ovom “problemu” i da li će se na vreme prilagoditi promenama. Ukratko, prednosti e-trgovine su sledeće:

- a) Smanjeni troškovi – umesto papirne dokumentacije u upotrebi su elektronski ugovori koji ne iziskuju gotovo nikakve troškove, u poređenju sa skladištenjem velike količine papirne dokumentacije. Preglednost elektronskih dokumenata je neuporedivo lakša u odnosu na arhive gde se lageruje papirna dokumentacija.
- b) Brže poslovanje – elektronsko poslovanje troši neuporedivo manje vremena i sa stanovišta efikasnosti, brzine i racionalnosti ne može da se poredi sa klasičnim poslovanjem putem papira.
- c) Reakcija na potrebe potrošača – naručivanje i isporuka roba i usluga je neuporedivo brža. Upotreba računara je ključna jer ne samo da se njime ostvaruje ceo proces kupovine nego je putem računara moguće videti i komentare i (ne)zadovoljstvo drugih kupaca.
- d) Dostupnost – ovakav vid trgovine posebno odgovara manjim preduzećima jer ne moraju da ulažu velika sredstva u prezentaciju svojih proizvoda. Bez ograničenja njihovi proizvodi su na internetu dostupni svim zainteresovanim kupcima, isto kao i proizvodi velikih proizvođača.

Elektronski ugovor je u pogledu bitnih elemenata identičan klasičnom, papirnom ugovoru. On nastaje saglasnošću ugovornih strana o bitnim elementima, odnosno, razmenom ponude i prihvata ponude.

Međutim, u vezi elektronskog ugovora postoje eventualno sporna pitanja koje bi mogle predstavljati problem u praksi. Naime, prvo pitanje koje se nameće u vezi elektronskog ugovora jeste da li je takav ugovor punovažan i da li je moguće na osnovu njega tražiti izvršenje? Ovo pitanje je možda i bilo aktuelno u početku, kada se počelo sa primenom ovih ugovora i kada nisu sva zakonodavstva imali donete zakone iz ove oblasti. Danas, ovo se više i ne postavlja kao pitanje, obzirom da je broj elektronskih ugovora sve veći, da se svakodnevno zaključuju i da su sve razvijene zemlje donele moderne zakone koji regulišu ovu oblast poslovanja. Drugo sporno pitanje se tiče identifikacije ugovornih strana, odnosno, da li su ponuda i prihvatanje ponude učinjeni od strane za to ovlašćenih lica. Danas ni to nije problem jer su u većini država doneti zakoni koji regulišu sistem identifikacije putem elektronskog potpisa.³³

Koliki ekonomski značaj može imati elektronska trgovina možemo videti na primeru *Amazon-a* najveće svetske kompanije u oblasti internet prodaje. Prema zvaničnim podacima *Amazon* je 2018.godine ostvario prodaju u vrednosti od 232.88 milijardi US dolara, što je uvećanje za 30.93% u odnosu na 2017.godinu.³⁴ Poređenja radi možemo navesti da je te iste godine bruto društveni proizvod (BDP) Republike Srbije iznosio 49.9 milijardi US dolara.³⁵ Pomenuta kompanija je jedan od generatora razvoja privrede Sjedinjenih Američkih Država i ujedno prva kompanija čija je vrednost premašila trilion US dolara. U ovom trenutku Amazon kontroliše preko pola internet prodaje u Sjedinjenim Američkim Državama i sigurno je da ima ogroman uticaj na trendove u online trgovini, ali i na trgovinu i društvo uopšte gledano.

---

33 "Digitalni potpis je elektronski potpis koji funkcioniše po principima kriptografije, posebne grane matematike. Ova vrsta potpisa nastaje korišćenjem kriptografije „javnog ključa“. Kompjuter pošiljaoca programom transformiše poruku u sažetu formu, koju zatim enkriptuje privatnim ključem pošiljaoca. Ovako sačinjena poruka je jedinstvena i nijedna druga sačinjena ovom metodom se ne poklapa sa njom. Kompjuter primaoca poruke putem istovetnog kompjuterskog programa, uz pomoć javnog ključa dekriptuje poruku koju dobije. Pošiljalac prethodno šalje javni ključ primaocu ili se taj ključ nalazi na sajtu sertifikacionih tela (državna ili privatna) koja garantuju autentičnost pošiljaoca", Šarkić, N., Prlja, D., Damjanović, K., Marić, V., Živković, V., Vodinelić, V.V., Mrvić Petrović, N., (2009). *Pravo informacionih tehnologija*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str.126

34 <https://www.statista.com/statistics/266282/annual-net-revenue-of-amazoncom/> preuzeto 24.08.2019.godine

35 <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/overview> preuzeto 24.08.2019.godine

5. ZAKLJUČAK

Zemlje zapadnog Balkana decenijama pokušavaju da se priključe razvijenim zemljama i isprate društvene i ekonomske trendove koji bi im omogućili brži privredni razvoj. Elektronska trgovina je sasvim sigurno jedna od mehanizama kako je moguće to ubrzati i približiti se državama koje već duži niz godina posluju na ovaj način.

Elektronsku trgovinu karakteriše sve veća brzina i pristupačnost, tako da je od nečega što je bilo rezervisano samo za one koji poseduju poprilično poznavanje računara i savremene tehnologije danas postalo dostupno svakome ko je zainteresovan da obavi trgovinu na ovaj način. Mobilni telefoni su odavno izgubili svoju osnovnu ulogu po kojoj su i dobili ime. Kao portabilni prenosni računari uz mnoštvo aplikacija koje olakšavaju online trgovinu, danas je moguće kupiti sve što se poželi iz bilo krog kraja sveta putem mobilnog telefona. Pitanje sigurnosti personalnih podataka će uvek biti aktuelno i vezano za ovu tematiku, i to je nešto što će uvek biti sklono zloupotrebi.

Zemlje zapadnog Balkana su pokazale dovoljan nivo svesnosti o privrednom značaju trgovine i poslovanja preko interneta, donele su zakone koji regulišu ovu oblast i donekle liberalizovale svoje tržište za ovakav vid poslovanja. Međutim, to nije dovoljno. Neophodno je pratiti trendove promena i redovno usklađivati pozitivno zakonodavstvo sa tim promenama, jer vreme je novac i svako kašnjenje za svetskim tehnološkim trendovima, posebno u oblasti e-trgovine, predstavlja ogroman gubitak i propuštenu priliku za sticanjem kapitala.

Nenad Stefanović, PhD, Assistant professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
email: nenad@pravni-fakultet.info

ELECTRONIC SALE CONTRACT AS A OPPORTUNITY FOR THE FURTHER ECONOMY DEVELOPMENT OF WESTERN BALKANS COUNTRIES

Abstract:

Life in the IT age has its advantages but also its shortcomings. Digital era has emerged and has become an integral part of life for all of us. Although Serbian positive law withdraws its roots from Roman law, some institutes that existed for several millenniums have undergone certain changes that have reflected their effectiveness, in a positive sense.

In this paper, the author will try to show how the sales contract was adapted to the conditions of modern life and whether it had impact on its efficiency. Special attention will be paid to the positive solutions of the countries in our environment, with particular reference to the countries of the Western Balkans and the opportunity for their faster economic development.

The application of IT achievements increases exponentially every day and will certainly have more impact on other legal institutes, but this impact is currently the most visible in the domain of concluding and executing obligations from electronic purchase contracts, which is why the author decides to process this is the topic. In addition to general observations regarding the electronic contract, the author will try to point out all the advantages of this kind of business vision and possible drawbacks that it carries with it.

Key words: *electronic contract, Western Balkan countries, purchase agreement, positive law solutions, Roman law, digital signature.*

L I T E R A T U R A

1. Radenković B., Despotović Zrakić M., Bogdanović Z., Barać D., Labus A., (2015). *Elektronsko poslovanje*, Beograd, Fakultet organizacionih nauka;
2. Bujuklić, Ž., (2007). *Forum Romanum, Rimska država, pravo religija i mitovi*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Javno preduzeće „Službeni glasnik“;
3. Gaj, (1982). *Institucije*, Beograd, Nolit;
4. Milošević, M. (2005). *Rimsko pravo*, Beograd, Nomos;

5. Raičević, V., Matijašević, J., Ignjatijević S., (2012). Ekonomski efekti i pravni aspekti elektronskog novca i elektronskog plaćanja, Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije str.105-118.
6. Stanivuković, M., (2004). Zaključivanje ugovora o međunarodnoj prodaji putem elektronskih sredstava komunikacije - Neki pravni problemi, Pravni život, str. 343-360;
7. Stanojević, O. (2000). Rimsko pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu;
8. Šarkić, S. (2017). Osnovi rimskog prava, Beograd, Službeni glasnik i Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
9. Šarkić, N., Prlja, D., Damnjanović, K., Marić, V., Živković, V., Vodinelić, V.V., Mrvić Petrović, N., (2009). Pravo informacionih tehnologija, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu;
10. Trnavci, G. (2009). Zaključenje, punovažnost i dokazivanje elektronskih ugovora: komparativna analiza, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 30 (1), str.449. - 472. Preuzeto sa <https://hrcak.srce.hr/52627> Datum preuzimanja:14.07.2019.
11. Vilus, J., (2000). Elektronsko trgovačko pravo, Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir UN, Beograd;
12. Vratonjić, M., (2002). Englesko-srpski rečnik savremenih telekomunikacija i interneta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd;

Pravni izvori

1. Zakon o elektronskom potpisu Bosne i Hercegovine Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 91/06 od 14. novembra 2006. godine
2. Zakon o elektroničkom potpisu Republike Hrvatske, Narodne novine, 10/02
3. Zakon o elektronskoj trgovini „Sl. glasnik RS”, br. 41/2009 i 95/2013
4. Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju „Sl. glasnik RS”, br. 94/2017
5. Zakon o obligacionim odnosima. „Sl. list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, br. 31/93 i Sl. list SCG, br. 1/2003 – Ustavna povelja;
6. Zakon o zaštiti ličnih podataka, Sl. glasnik RS”, br. 87/2018
7. Zakon o zaštiti potrošača, Sl. glasnik RS”, br. 62/2014, 6/2016 - dr. zakon i 44/2018 - dr. zakon
8. Zakonu o elektronskom potpisu, „Sl. glasnik RS”, br. 135/2004
9. Uputstvo o elektronskoj trgovini EU, OI L 178, 17/07/2000.
10. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5 bis as adopted in 1998, A/51/628, 51/162

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767